

PREPORODITELJSKA I POVIJESNA BAŠTINA IVANA ANTUNOVIĆA

Ante SEKULIĆ

O Ivanu Antunoviću napisano je mnogo prigodnih napisa, više rasprava, a najpouzdaniji životopis objavio je *Matija Evetović*(1). Međutim, u povodu devedesete obljetnice Antunovićeve smrti treba osloboditi preporoditelja prekodunavskih Hrvata nepotrebnih uresa kako bi njegova pojava i značenje rada što čvršće bili ugrađeni u povijest naroda komu je pripadao. Ivanu Antunoviću nisu potrebne velike riječi, niti ga treba izvlačiti iz bezimenosti: poznat je njegov pothvat sedamdesetih godina prošloga stoljeća, znana su njegova djela. Potrebno ga je samo ugraditi u naša znanstvena proučavanja te iz mnoštva njegovih misli, raspoloženja i djela izlučiti najbolja, najvrednija i najtrajnija. Tragika je, naime, velikih ljudi što ih rijetko razumijemo, shvaćamo i prihvaćamo – jamačno zbog njihove veličine, a i zato što su svojom svagdašnjicom natkrilili naše obzore.

PREPORODITELJSKI RAD

Život Antunovićev počeo je u trenutku kada su Napoleonove vojne i pohodi mijenjali zemljovid Evrope; učio je u raznim gradovima pripremajući se za svećeničko zvanje u godinama koje su u austrijskoj carevini bile bremenite preporodnim mislima i djelima njenih naroda; u zreloj dobi bio je svjedok oblikovanja ugarskog puka u bojovan mađarski narod; misli i nemire 1848. neposredno je doživio kao čovjek razborit koji se ne oduševljava Kossuthom, a u srpskoj Vojvodini nalazi potvrdu svoga uvjerenja da su slavenski narodi austrijskog carstva na putu svoga oslobođenja; dvadesetak godina nadživio je Austro-ugarsku nagodbu (1867) kao i hrvatsko-ugarsku (1868); živio je u car-

1) EVETOVIĆ MATIJA. Život i rad biskupa Ivana Antunovića narodnog preporoditelja. Subotica, 1935. (U tekstu EV II) – Pod kraj prošloga stoljeća objavljen je prvi životopis: EVETOVIĆ IVAN. Životopis biskupa Ivana Antunovića, kalačkog velikog prepošta. Građa za hrvatsku književnost JAZU, knjiga 2, Zagreb, 1899., str. 234–244. (U tekstu EV I). – IVAN ANTUNOVIĆ rodio se 19. lipnja 1815. u Kunbaji, nedaleko Bačkog Aljmaša. Osim u Subotici, školovao se u Segedinu, Pečuhu i Kaloči gdje je 8. listopada 1835. zaređen za svećenika. Od god. 1842. bio je župnik u Aljmašu, a od god. 1859. napreduje i postao je kanonikom, zatim velikim prepozitom (1865.), a 8. svibnja 1876. imenovan je naslovnim biskupom bosonskim. Za života je bio bolehljiv, ali doživio je 73 godine i umro je 13. siječnja 1888. Pokopan je u Kaloči na skupnom groblju uz svoju majku.

stvu, preživio revolucije, prevrate i apsolutizme, razne diplome i patente. Sažetak iz svih previranja svoga stoljeća Antunović je pretočio u bogatstvo preporoditeljskog rada među prekodunavskim Hrvatima, u svome zavičaju.

U svim knjigama, raspravama i napisima Ivan Antunović prikazan je i predstavljen kao preporoditelj. Osim Ivana i Matije Evetovića, o preporoditelju Antunoviću pisali su hrvatski, srpski i mađarski pisci, o njemu je zabilježeno u enciklopedijama(2). *Vasa Stajić* misli da Ivan Antunović „potpuno zaslužuje titulu bunjevačkog Štrosmajera“(3). U prikazu bunjevačke književnosti pisac u knjizi *O Bunjevcima* – Milivoje V. Knežević – priznaje da se „ističe svetački lepa figura prosvetitelja i 'probuditelja bunjevačkog roda', kaločkog kanonika Ivana Antunovića“(4). Blaško Rajić nazvao je Antunovića nositeljem „narodne ideje“(5), a *Petar Pekić* iskreno priznaje: „Antunović je veći rodoljub no književnik“(6); *Geza Kikić* pak tvrdi da je Ivan Antunović „svojim političkim i književno–prosvjetnim radom stekao ugled pravog preporoditelja i buditelja nacionalne svijesti bunjevačkih Hrvata“(7). Sličnu misao zabilježio je *Đuro Kuntarić* ističući da je Antunović „hrabro i nesebično pokrenuo buđenje narodne svijesti kod Bunjevaca“(8).

Konačno, Matija Evetović s puno štovanja prema Antunovićevu preporoditeljskom radu zaključuje: „Želja, dakle, da postane čuvarom narodne svijesti, braniteljem narodnih prava i skrbnikom narodnih dobara, utisla mu je već kao starcu u ruke pero...“(9)

Doista, Antunović je počeo svoju javnu, preporoditeljsko–književničku djelatnost god. 1870. u svojoj 55. godini života. Te je godine počeo Antunović svoj rad u listu *Bunjevačke i Šokačke novine*(10). Naime, nakon Austro-ugarske nagodbe 1867. objavljen je u Ugarskoj zakon o manjini (1868) prema kojemu je čl. XXXVIII. priznato i zajamčeno pravo u školi, u sudstvu i upravi. Antunović je iskoristio tu zakonsku odredbu pa je

2) HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA, Svez. I, Zagreb, 1941., str. 501. – ENCIKLOPEDIJA JUGOSLAVIJE. Svez. I, str. 131.

3) BUNJEVAČKO-SRPSKI ODNOSI U PROŠLOSTI. Soko na Jadranu, god. 1936, br. 5–6.

4) O BUNJEVCIMA. Uredio MILIVOJE V. KNEŽEVIĆ, Subotica, 1927, str. 31.

5) RAZGOVOR I. Subotica, 1934, str. 11.

6) PEKIĆ PETAR. POVIJEST HRVATA U VOJVODINI. Zagreb, 1930, str. 277.

7) KIKIĆ. Antologija, str. 99.

8) ZBORNİK DR JOSIPA ANDRIĆA, Zagreb, 1971, str. 33.

9) EV II/47.

10) Usp. KUJUNDŽIĆ IVAN. Bunjevačko-šokačka bibliografija. Rad JAZU 355, str. 757–758. – U Sveuč. knjižnici u Zagrebu čuvaju se pod br. 85.106–501.

skupio na dogovor uglednije osobe u župni dvor sv. Terezije u Subotici(11), ali nije našao podrške. Zato je 15. kolovoza 1869. napisao i poslao poziv Bunjevcima i Šokcima za utemeljenje pučkih novina(12). Poziv je tiskan na *hrvatskom* i *mađarskom* jeziku(13). Proglas Antunovićev bio je iznenađenje(14), ali „on je na visoko rodoljubivi način pozvao svoj rod da se vrati sebi i da se kupi pod njegovu zastavu, jer je njega prava Bunjevka rodila“ (15). Naime, Antunović doslovce veli: „... pozivljemo se svi-koliki, u kojima još bunjevačka, šokačka krv vrije, da se sdružimo, snagu i svu našu silu sjedinimo i narod naš od sjegurne propasti izbavimo“ (16).

Proglas je Antunovićev odjeknuo, a desetak dana poslije, 25. kolovoza 1869., na skupštini u Velikoj Kikindi odlučila je *Ujedinjena omladina srpska* preporučiti narodu da podrži list namijenjen bačkim Bunjevcima i Šokcima(17). Međutim, Antunovićev podvig nisu pozdravili Mađari, a bilo je nekoliko duhovnika koji se nisu slagali s radom kaločkog kanonika (Ivan Palić i dr.) Treba spomenuti također da je poznatom znanstveniku *Euzebiju Fermendžinu*, koji je kao mlad, učen i poznat franjevac bio pozvan na suradnju s Antunovićem, njegov franjevački provincijal *Ivo Rodić* odgovorio: „Što bi vlada, što bi kardinal kaločki rekao čuvši da je redovnik franjevac drznuo se narodnu svijest u Bunjevaca buditi? ... Za urednika takvog lista, koji će velike zaprieke imati, mora se tražiti čovjek posve neodvisan, kom nije stalo do ičije milosti“(18).

Antunović je ostao odlučan i postojan, ali također svjestan pogibelji u kojoj se nalazi, pa svome štićeniku i rodaku Ivanu Evetoviću piše: „Nemoj mi više pisat, i drugima

11) Nazočni su bili: IVAN PROBOJČEVIĆ, BOZO ŠARČEVIĆ, BARIŠA PRČIĆ, FRANJO SOMBORČEVIĆ, VINKO SOMBORČEVIĆ, FILO PROBOJČEVIĆ, STIPAN ANTUNOVIĆ, LAJČO ANTUNOVIĆ, MATE ANTUNOVIĆ i IVAN ANTUNOVIĆ. Usp. NEVEN XII/1898, str. 132. – EV II/48. – JOSO ŠOKČIĆ. Život i rad Age Mamuzića. Novi Sad, 1939, str. 4. – (Bivši župni dvor je sada biskupsko sjedište – Biskupija).

12) EV I/241.

13) ONDJE. – (Nakon nekoliko mjeseci uputio je drugi POZIV, usp. bilj. 64.)

14) ONDJE.

15) O BUNJEVCIMA, str. 32. – Navedene rečenice su sažetak Antunovićeva POZIVA. – Drugi POZIV na pretplatu uputio je Antunović 15. prosinca 1869.

16) EV I/241 – EV II/49. – Antunović je po točkama iznio načela prema kojima će se ravnati: prihvaća hrvatski pravopis, čvrsto će se držati državne ustavnosti, a poglavito će se boriti, opirati, „centralizmu i anarhii, absolutizmu i radikalizmu“. – List će izlaziti tjedno i pretplata će biti godišnja 3 for.

17) LETOPIS MATICE SRPSKE, knjiga 331, svez. 1–3, 1932., str. 207–210. – Usp. J. ŠOKČIĆ, Spom. djelo, str. 4–5.

18) ARHIV JAZU, XV 24–XI b II/4. Pismo od 11. prosinca 1882. – Podatak je bio poznat i prije, ali nedavno ga je objavio SREČKO MAJSTOROVIĆ. O. Euzebiju Fermendžin. /Zagreb, 1978/, str. 8.

kaži da mi ne pišu, ne sbog mene, već sbog vaših osobah, buduć neću da ikog na svietu izvrngnem pogibeli, koji s menom dopisuje“(19).

Prvi broj *Bunjevačkih i Šokačkih novina* (Novine) objavljen je 19. ožujka 1870. Na prvoj je stranici starinska bunjevačka soba u kojoj je skupljena obitelj(20).

Novine su počele izlaziti, a pomoćnici Antunovićevi bili su *Kalor Milodanović i Ago Mamužić*(21). Ne spominjući suradnike, treba upozoriti da su Antunovićeve *Novine* izlazile tri godišta, ali su s 52. brojem trećeg godišta prestale izlaziti(22). „*Novine*“ je naslijedila *Bunjevačka i Šokačka vila* (*Vila*) s ciljem i svrhom „da raznosi političke viesti, razvija po slavianske obitelji koristnu i zabavnu pouku“(23). Za *Vilu* je izdavaatelj i odgovorni urednik bio Antunović, jer je *Vila* prvotno bila prilog *Novina*. Zato *Vila* ima šest godišta; prestala je izlaziti s brojem 18. toga šestog godišta(24).

Prosudba je B. Modrošića da su trogodišnje *Novine* ispunile zadaću te piše „u ime Bunjevaca i Šokaca“: „... zovite nas kako vas volja; samo nam dajte slobodu, a mi slobodni izvojevat ćemo si častno ime za vjekove ...“(25) U *Vili* je spomenuti Modrošić zabilježio potrebu „da se bližimo s rodom svojem cilju, spasavajućemu sve narode: „Sve za vjeru, narodnost i rieč svoju“(26).

Nema sumnje da su *Novine* i *Vila* bili prosvjetiteljski listovi Ivana Antunovića jer su se izdavaatelj, urednik i suradnici držali utvrđenih načela: „Mi hoćemo i živo želimo svoj duševni i tvarni razvitak. Mi hoćemo naše po Bogu i naravi pripadajuće pravo, naime: naš jezik, naš svestrani napredak ...“(27)

19) Pismo IVANU EVETOVIĆU od 9. kolovoza 1886. Dakle, nakon više od petnaest godina snosi „posljedice“ svoga rada.

20) Teškoće su bile oko *NOVINA* mnogovrsne i različite: vlast je budno pratila suradnike i pretplatnike, a Iv. Antunović piše: „Tiskar nam nije prijatelj, ko nijedan Mađar; tako moram s njim ophadati kao s jajetom... Ovaj naš tiskar misli da gratiu pokaziva, kad samo primi našim jezikom što u tiskaru...“ (Pismo ILIJI OKRUGIĆU, 4. veljače 1871.)

21) J. ŠOKČIĆ, Ago Mamužić, str. 4 (Pripominjem da je osobno ime AGO skraćena od Augustin. KALOR je zapravo Karlo, odnosno Dragutin).

22) *NOVINE* III/1872, br. 52, str. 205. – (Obustava *NOVINA* uslijedila je jamačno na zahtjev ugarskog ministra prosvjete TREFORTA koji je tražio od L. HAYNALDA, nadbiskupa, neka Antunoviću zabrani izdavanje novina).

23) ISTO.

24) *VILA* je V/1875. br. 5 počela s novim izdavaateljem i urednikom Blažom Modrošićem, a tiskana je u BAJI, u tiskari J. JILK zatim ud. K. PAULA.

25) *NOVINE* III/1872, br. 52, str. 215–216.

26) *VILA* VI/1873., str. 2 (U Sveuč. knjižnici u Zagrebu čuva se *Vila*, br. 90.402–218).

27) *ONDJE*, (str. 6).

Nameće se potreba brižno proučiti godišta Novina i Vile ne samo radi Antunovića i znanstvene prosudbe njegova prosvjetiteljskog rada, nego radi pregleda povijesti, pokušaja i težnje da se makar sa zakašnjenjem prouče preporodne misli i rad među prekodunavskim Hrvatima. Antunovićeva je također zasluga što su pokrenuti godišnjak *Danica* i *Neven*. Međutim, treba upozoriti da je oko prvog godišnjaka u novije doba napisano nekoliko rasprava, a neposredni razlog bila je *Bibliografija* koju je objavio Ivan Kujundžić, god. 1969.(28). Podaci u raspravama zanimljivi su, ali treba upozoriti da je godišnjak među prekodunavskim Hrvatima imao naslov *Bunjevački i šokački kalendar*, od god. 1883. *Bunjevačko–šokačka Danica*, od 1886. *Nova Danica*, pa *Danica* (1888), a od 1892. godišnjak je imao naslov *Subotička Danica*(29).

Neven je počeo izlaziti god. 1884. Prvi urednik bio je Mijo Mandić, šticićenik i učenik Antunovićeve. Bolesni preporoditelj i probuditelj našao je u mladom Mandiću odanog pristašu koji je primajući dobrotvorovu potporu za školovanja nastavio kao mladi učitelj rad za dobro i napredak svoga naroda i zavičaja. *Neven* je doživio pedeset i dva godišta; posljednji broj, u veljači 1940. uredio je *Joso Šokčić*(30).

Teško je razlučiti Antunovićeve prosvjetiteljski rad od njegovih književničkih djela, ali čini se ipak uputnim istaknuti rad oko listova koji su trebali sadržajno pomoći prosvjeti i buđenju svijesti bačkih bunjevačko–šokačkih Hrvata. Petogodišnji neposredni rad Antunovićeve oko listova pridonio je podizanju i okupljanju hrvatskog puka i inteligencije u Prekodunavlju. Pripomena da je Antunović pokušao „da reformiše bunjevački jezik u korist ijekavštine i književnog jedinstva sa Hrvatima“(31) ne može biti uvjerljiva, jer je znanstveno neodrživa: bunjevačka ikavica (kao i dalmatinska, slavonska) govor je hrvatskog jezika.

Mjerila o Antunovićeve prosvjetiteljskom radu imaju punu potvrdu ako se prihvate njegove riječi: „ ... jerbo sam uviren da može biti umnijih, razsvitljenijih Bunjevaca

28) KUJUNDŽIĆ IVAN. Bunjevačko–šokačka bibliografija. Rad 355 JAZU, Zagreb, 1969, str. 667–769 (Kujundžić, Bibl.) – Sastavljač Bibliografije sumnjao je u podatke (str. 748), a SENT-ĐERĐI IŠTVAN je u napisu Pitanje prvog kalendara u „Bunjevačko–šokačkoj bibliografiji“ Ivana Kujundžića. (Let. Mat. srpske, knj. XIX, str. 582–584.) upozorio na Kujundžićeve propuste. – O Kujundžićevoj BIBL. pisali su i upozorili na propuste ČURČIĆ LAZAR. Nova bunjevačko–šokačka bibliografija. Let. Mat. srpske, knj. XIX, str. 592–593. – SEKULIĆ ANTE. Misli i primisli o bunjevačko–šokačkoj bibliografiji Ivana Kujundžića. Kritika br. 18, Zagreb, 1971, str. 515–520.

29) SUBOTIČKA DANICA je izlazila od 1892. sve do god. 1941. Nakon II. svjetskog rata je izašla za god. 1945. i god. 1946. Nakon prekida opet je izašla za 1971. i 1972. – Ostali godišnjaci koji su izlazili u SOMBORU, BUDIMPEŠTI i drugdje nemaju dugi niz, a nazive su mijenjali. (Ukoliko su imali u naslovu DANICA nisu usmjerenošću i sadržajem bili vezani za SUBOTIČKU DANICU). Usp. KUJUNDŽIĆ, BIBL., str. 748–757.

30) Usp. KUJUNDŽIĆ, BIBL., str. 758–760. (Urednici i vlasnici NEVENA su se mijenjali pa je i usmjerenost sadržajna, društvena i opća bila prilagođena strančarskim nesporazumima i borbama).

31) O BUNJEVCIMA. str. 33 /MIL. KNEŽEVIĆ/.

nego što sam ja, al da ima koji bi većma ljubio svoj rod, to ne dozvoljavam...“(32) U sklopu prilika, teškoća i životne dobi treba doista povjerovati u tu riječ *probuditelja Bunjevštine*.

PISAC I „KNJIGOLJUBAC“

Suvremeni ocjenitelj književnog rada Ivana Antunovića neće moći utvrditi umjetničku vrijednost ni jedne njegove knjige, ali će prihvatiti misao Blaža Modrošića o molitveniku *Čovik s Bogom* da „ovakve knjige mi Bunjevci još nismo imali, a ne znamo hoćemo li kadgod nalične joj i imat“(33). Međutim, tu misao je napisao dugogodišnji Antunovićev suradnik. No, kad je riječ o djelima koja se uključuju u književnost – u neposrednijem značenju riječi – Antunovićeva ostvarenja imaju iznimno značenje. Ne može se prihvatiti tvrdnja da su njegove novele, putopisi i romani prva „književna ostvarenja takve vrste u književnosti bačkih Hrvata“(34), jer je prije Antunovića bilo uspješnijih pisaca. Točno je mišljenje: „tko temeljito pročita i prouči njegova izdana i neizdana djela, lako se može uvjeriti, da je Antunović bio dobro upućen u teologiju, filozofiju i estetiku, u pravo i narodno gospodarstvo ... jednom riječju Antunovićev um bio je prava enciklopedija znanja i umjetnosti. Čovjek svestrano naobražen, koji je sve što je znao i napisao za narod, mogao je uistinu postati prosvjetiteljem narodnim“(35) U tome je sve: u *prosvjetiteljskom radu* Antunović je volio knjigu, uistinu je bio *knjigoljubac* i nadao se svojim pisanjem potaknuti i druge, poglavito svoje neuke sunarodnjake, uputiti u knjigu, otvoriti i raširiti obzore, poučiti na putu napretku. Zato ne treba u djelima Antunovićevim (bez obzira na sadržaj) tražiti znanost i znanstvenu obradbu; nema u njegovim djelima sustavnosti, nema čistoće jezika, niti mu je rečenica uvijek jasna. Konačno, Antunović je počeo pisati u dobi kad drugi prestaju književno stvarati, a u šestom desetljeću života ne uči se književni jezik. Ipak, Antunović je stajao na početku razdoblja koje je radalo ljude više željne nego sposobne da obave goleme poslove. Iz Antunovićevih želja rodio se naraštaj koji je mogao ići naprijed, jer mu je preporoditelj i probuditelj zacrtao put i usmjerio ih boljitku i slobodi.

Radi preglednosti spisateljskog rada, sva Antunovićeva djela mogu se rasporediti u skupine:

I. OBJAVLJENA DJELA

1. *Otvorena knjiga Ivana Antunovića*

Kalačkog kanonika, na sve rodoljubne Bunjevce i Šokce napatjena. U Kalači, tiskom Malatina i Holmeyera /1870/. – Vel. 21,5 x 34,6 cm, 3 str.

32) RAZGOVOR II. O biskupu Ivanu Antunoviću, Subotica, 1935., str. 16.

33) NEVEN 1884, 15. rujna 1884, str. 9.

34) KIKIĆ, Antologija, str. 100.

35) EV II/235.

2. *Poučne iskrice* koristnoj pučkoj zabavi putem po Italiji godine 1869-te sabrao Ivan Antunović, kalački kanonik i „Bunjevačko-šokačkih novina“ urednik. U Temišvaru, tiskom Braće Magjarah, 1872. – Vel. 12 x 17,2 cm, 276 str.
3. *Odmetnik*. Poviesna pripoviedka od Ivana Antunovića kalačkog kanonika i „Bunj.-šok. Vile“ urednika. U Zagrebu, slovi Dioničke tiskare, 1875. – Vel. 13,4 x 12,2 cm, 293 str.
4. *Slavjan na svetih dnevih* ili blagdanih crkvenih. Napisao Ivan Antunović, urednik „Bunjevačko-šokačke Vile“. U Kalači, tiskom Malatina i Holmeyera, 1875. – Vel. 8°, 135 str.
5. *Knjiga kojom je prisvitli* gospodin Ivan Antunovich, naslovni bosonski biskup, veliki pridstavnik prvostolne crkve kalačke i crkvo-sabornoga ispita pridsidnik Gjenu Dulića, *pridsidnika subatičke „Pučke Kasine“* prilikom otvora Ksine *pozdravio*. U Subotici, iz štamparije Josipa Bittermanna /1878/. – Vel. 10 x 16 cm, 14 str.
6. *Bog s čovikom na zemlji*. Djelo predstavljajuće Trojedina Boga u doticaju s čovikom u svih njegovih vjerskih i društvenih odnošajih. Napisao i izdao Ivan Antunovich Kalačko-Bačke Biskupije Svećenik ... Tiskom G. Serédy Obrtna Zavoda Gluhoniemih u Vacu, 1878. – Vel. 4° VI + 774 str.
7. *Kalocsa város fényképei madar távlatban*. Készitette: Füzési Adamkó. A kalocsai szegények részére építendő munkaház alapjának javára. Vác, Serédy G. Siketn. Iparint. Könyvnyomdája, 1879. – 8°, 106 str.
8. *Fény és árnyképek*. A lelkipaszotkodás terén gyűjtötte kalocsabácsi megyének egyik áldozára. Vác. Nonym. Serédy G. Siketn. Iparin. Könyvnyomdájában, 1880. – Vel. 8°, 256 str.
9. *Náputak* za one koji osičaju napast postati Nazarenom. Sastavljen po Ivanu Antunovich. U Kalači, tiskom Malatina i Holmeyera, 1882. – Vel. 8°, IV + 263 str.
10. *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih* u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom. Napisao Ivan Antunovich, kalačkobačke biskupije svećenik. U Beču, tiskom Friederika Jasper-a, 1882. – Vel. 8°, 182 str.
11. *Čovik s Bogom* u svojih molba i prošnja. Napisao Ivan Antunovich, kaločke-bačke biskupije svećenik. U Kaloči, nakladom pisca. Tiskom Franje Holmeyera, 1884. – Vel. 8°, VII + 897 str.

Ne želeći raščlaniti svako Antunovićevo objavljeno djelo (prostorni okvir to ne dopušta), mora se zaključiti da su mu knjige bogoslovske i nabožnog sadržaja (*Bog s čovikom, Čovik s Bogom*), zatim poučna, domoljubna djela (*Poučne iskrice, Slavjan, Odmetnik, Naputak*); povjesničko mu je djelo *Razprava*. Jedno mađarsko djelo govori o gradu u kojemu je živio (*Kalocsa város . . .*), a drugo (*Fény és árnyképek*) jest rasprava o svećeničkom staležu. Mora se istaknuti da je pisao hrvatska djela književnim jezikom (štokavski ijekavski), ali molitvenik *Čovik s Bogom* pisao je ikavicom svoga zavičaja.

II. RUKOPISNA DJELA IVANA ANTUNOVIĆA

1. *Posljednji Gizdarev*. str. 357, pogl. 36. Pripovijest iz života bačkih plemića u prvoj polovici XIX. stoljeća.
2. *Bariša Kitković*. str. 451, pogl. 42. Pripovijest iz života plemića u županiji bačkoj.
3. *Sophisticus magas miveltség morálja*. (Čudoređe sofistike visoke naobrazbe). Str. 22 (Rukopis iz god. 1842).
4. *A böjtvil* (O postu). Str. 94, pogl. 9 (oko god. 1840).
5. *Vjerske istine*. str. 26, tri dijela (latinski rukopis).

Osim ovih rukopisnih djela *Ivan Evetović* spominje u svome životopisu da je Antunović napisao manje djelo:

6. *Oblik grada Subotice*.

Međutim, podataka o sadržaju djela nema, ali spomenuto je također u kraćem prikazu Antunovićeve života i rada u *Letopisu Matice srpske* (knjiga 158, str. 152, god. 1889). Jamačno je naslov uzet iz Građe JAZU, knj. 2. Zagreb, 1899. str. 242-243.

U prikazu Antunovićeve književne baštine M. Evetović je dvije kraće pripovijesti označio kao *Novele*. Mislim da se ne radi o novelama, nego o dvjema pripovijestima pisanim crno-bijelom tehnikom zakašnjelog romantizma:

1. *Svilenka*, Vila, 1874, br. 7–16.
2. *Nesretna Marija*, Vila, 1876, br. 15–17.

Prva pripovijest omeđena je događajima u doba napoleonskih ratova. Zaljubljenici Kaja Barabašević i Karlo Ljubojević, zor-djevojka i valjani mladić ne ostvaruju svoju ljubav jer u plemićkom dvoru kuju urotu protiv njih. U spletkama i tužnom svršetku mladih osoba sudjelovala je svojom zlobom i spletkama Svilenka.

U drugoj pripovijesti lijepa ali nesretna Marija udala se za nekog bačvara. Nije sretna i život joj je patnja. K tomu su pridonijeli i događaji god. 1848. U pripovijesti je Marija vječna patnica, a kad je muž oteo svoju djevojčicu, zatim krojačev sinčić (iz nesretne veze za nemirnih događaja) umro, Marija je još neko vrijeme, do svoje smrti, živjela od milostinje.

Sadržajno oboje pripovijesti ne mogu izdržati čvršće mjerilo, ali pisane su s izričitom nakanom da u čitatelju pobude osjećaje i potaknu ga na čestit i pošten život. Obje pripovijesti vezane su za život na bačkoj ravnici, a objavljene su u doba Antunovićevega spisateljskog zamaħa.

III. NAPISI I ČLANCI

1. <i>Alaj bi božićkovaο.</i>
Vila, 1872., br. 52.	11. <i>Crkva i škola.</i>
Vila, 1873., br. 22.
2. <i>Novo ljeto, mladi Božić</i>
Vila, 1873., br. 1.	12. <i>Djakovo</i>
Vila, 1873., br. 25.
3. <i>Seoski starešine.</i>
Vila, 1873., br. 2–3.	13. <i>Bogogrde u psovki i kletvi.</i>
Vila, 1874., br. 5.
4. <i>Hvaljene žene</i>
Vila, 1873., br. 4–6.	14. <i>Hajka na popove.</i>
Vila, 1874., br. 10.
5. <i>Da li je bolje razkomadano ili ujedinjeno zemljište</i>
Vila, 1873., br. 7–8.	15. <i>Pučki poglavice.</i>
Vila, 1874., br. 8–16.
6. <i>Građanska ženitba.</i>
Vila, 1873., br. 9–10.	16. <i>Vjera i znanost.</i>
Vila, 1874., br. 18–19.
7. <i>Obći jezik.</i>
Vila, 1873., br. 11.	17. <i>Crkva i država u školi.</i>
Vila, 1874., br. 20.
8. <i>Da li je istina da je Slavjan na službovanje stvoren</i>
Vila, 1873., br. 12.	18. <i>Čega je znak ako se gdje spore prosiaci.</i>
Vila, 1874., br. 21.
9. <i>Vojništvo oženjeno.</i>
Vila, 1873., br. 15–16.	19. <i>Divojke.</i>
Vila, 1874., br. 23.
10. <i>Da li je moguće da se narodno spasimo.</i>
Vila, 1873., br. 18.	20. <i>Slavianke kao supruge</i>
Vila, 1874., br. 24.
	21. <i>Zanatlie u ljudskom kolu.</i>
Vila, 1874., br. 23–25.

22. *Slavianske matere.*
Vila, 1874., br. 25.
23. *Tko ne miluje vino.*
Vila, 1874., br. 26.
24. *Samouprava snuje u svakoj općini
napridak ili nazadak.*
Vila, 1875., br. 1–2.
25. *Vatrogasci.*
Vila, 1875., br. 3.
26. *Mo čer... jedno odaje čoviek,
da je umom i srcom neotesan, ne-
ugladen, neizobražen?*
Vila, 1875., br. 5.
27. *Šta čeka Bunjevence i Šokce?*
Vila, 1875., br. 6.
28. *Zašto mladi ne poštivaju starije?*
Vila, 1876., br. 1–2.
29. *Do Boga uzdaj se u se*
Vila, 1876., br. 7.
30. *Najskuplje najstrašnije*
Vila, 1876., br. 13–14.
31. *Tko nam je prijatelj?*
Vila, 1876., br. 17–18.
32. *Pronevirenje*
Neven, 1884., br. 2.
33. *Samoubojstvo.*
Neven, 1884., br. 6.
34. *Brak*
Neven, 1884., br. 10.

IV. DOPISI

Među Antunovićeve radove treba pribrojiti i *Dopise*.

Sa svoga puta po Ugarskoj i po zapadnoevropskim zemljama Ivan Antunović javljao se svojim Novinama i Vili. Pisao je neposredno, ali uvijek poučno. Koliko se moglo utvrditi, dopisa nema mnogo, ukupno osam, u razdoblju od 25. listopada 1872. do 1. lipnja 1876. Prvi je iz Aljmaša (25. listopada 1872.) objavljen u Novinama (1872/52), drugi je iz Hamburga (26. srpnja 1873.) objavljen u Vili (1873/24), slijede: iz Rotterdama (28. kolovoza 1873.) u Vili (1873/25), opet iz Aljmaša (Vila, 1874/2), Kaćmarca (Vila, 1874/7), Ljubljane (23. svibnja 1876.) u Vili, 1876/12), zatim Kaiser Franz–Josefsbada (28. svibnja 1876.) u slijedećem broju Vile (1876/13) i dopis iz Bad–Neuhausa (Štajerska) pisan 1. lipnja 1876., objavljen u Vili (1876/15).

Unatoč podacima, o Antunovićevim dopisima ne može se nikako zaključiti da je bio izvjestitelj koji priopćuje zanimljivosti s puta, iz grada ili kraja. Njegovi dopisi su doista napisani izvan Kaloče, ali pisac ih koristi za svoja razmišljanja i pouke o ljudima njegove domaje; nisu Antunovićevi dopisi književni sastavci, prikazi i sl., nego su prvotno svjedočanstva o brojnim putovanjima znatiželjnika koji gledajući druge ljude i krajeve razmišlja o teškoćama svoga zavičaja.

V. SAČUVANA PISMA

Ivan Antunović pisao je uglednicima svoga doba: *Josipu J. Strossmajeru, Jurju Dobrili, Franji Račkom, Iliji Okrugiću, Ivanu Mažuraniću, fra Grgi Martiću, fra Euzebiju*

Fermendžinu, Ivanu Kukuljeviću, Blažu Modrošiću i dr. Nažalost, sva njegova pisma nisu sačuvana, a *Matija Evetović* želio je skupiti i objaviti sva koja su mu bila dostupna. U svojoj knjizi o Ivanu Antunoviću Evetović bilježi da su pisma upućena *Ivanu Evetoviću* sva sačuvana (36). Ima ih šesnaest: od 21. svibnja 1881. do 9. prosinca 1887. Pisana su hrvatski (37), a osim pisama *Matija Evetović* objavio je Antunovićeve kratke poruke Ivanu Evetoviću (38).

Odgovor o sudbini mnogih Antunovićevih pisama treba tražiti u onome što ga je god. 1887. uputio *Miji Mandiću*. Naime, u veoma kratkom pismu Ivan Antunović traži oć naslovljenika neka „moja sva pisma“ uništi (39).

Iliji Okrugiću je napisao dvadeset i osam pisama. *Matija Evetović* ih je sva objavio, ali priopćuje: „Pisma, što ih je Antunović poslao svome „Pobri“ *Iliji Okrugiću*, našao sam u prijepisu u ostavštini svoga strica“ (40). Treba vjerovati da to nisu sva Antunovićeva pisma *Iliji Okrugiću*, ali ostala nisu za sada pronađena. Pisma *I. Okrugiću* obuhvaćaju razdoblje od 4. veljače 1871. do 23. kolovoza 1881. Teško je baš radi toga povjerovati da se posljednjih sedam godina života Antunović nije javljao svome prijatelju. U Subotici je god. 1930. objavljena zbirka ANTUNOVIĆ IVAN. Iz pisama *Iliji Okrugiću* – *Sremcu* (U *Sveuč. knjižnici* u Zagrebu čuva se primjerak pod br. 136.659 – 147a).

Pisma *Dr. Edi Margaliću* su na mađarskom, osim jednoga (4. siječnja 1873). Objavljeno je (jamačno i sačuvano samo toliko) šest pisama, a dok tri imaju nadnevak (4. siječanj 1873., 5. veljače 1876., 3. siječnja 1882.), ostala tri su bez njega, ali prema sadržaju su svakako pisana nakon prva tri (41).

Vasa Stajić je najprije objavio dva Antunovićeva pisma koja je našao u ostavštini *Dorđa Rajkovića* (42), a pismo *Miši Dimitrijeviću* (12. siječnja 1870) priopćio je *Vasa Stajić* dvije godine kasnije u LETOPISU MATICE SRPSKE (43). *Matija Evetović* je i ta pisma objavio u svojoj knjizi (44).

36) EV II/137.

37) EV II/174 sl.

38) EV II/180.

39) Pismo iz god. 1887. (bez točnog nadnevka).

40) EV II/139–163. – ANTUNOVIĆ IVAN. Iz pisama *Iliji Okrugiću*–*Sremcu*. Subotica 1930.

41) EV II/166–168.

42) LETOPIS MATICE SRPSKE, knj. 324, svez. 1, god. 1930, str. 67–69.

43) LETOPIS MATICE SRPSKE, knjiga 331, svez. 1–3, god. 1932, str. 208–209.

44) EV II/138; 163; 172.

Antunovićevo pismo ELIZABETI PRASNIČKI ROĐ. BERTIĆ priopćeno je u svetojeronimskoj DANICI, 1934. (str. 91–95), a pisma *Iliji Kujundžiću* (20. svibnja 1882), *Đeni Duliću*, predsjedniku PUČKE KASINE (16. studenog 1878.), *Danijelu* (Dani) *Evetoviću* (25. studenog 1887), objavio je M. Evetović (45).

Treba upozoriti da je Antunović svoja pisma upućena Đeni Duliću i Dani Evetoviću pisao svojom *bunjevštinom*, ikavski, dok je drugima pisao književnim jezikom kakav je bio naučio služeći se onodobnim pravopisom (uz nerijetke pogreške).

M. Evetović je sva Antunovićevo pisma rasporedio u četiri skupine:

1. pisma Miši Dimitrijeviću, Lazaru Kneževiću, Nepoznatom Srbinu iz Novog Sada i Miji Mandiću;
2. pisma Elizabeti Prasnički rođ. Bertić i Đeni Duliću;
3. pisma Ivanu Evetoviću, Iliji Kujundžiću i dr Edi Margaliću;
4. pisma Danijelu Evetoviću i Iliji Okrugiću.

Takva Evetovićevo dioba Antunovićevo pisama nema dovoljno razloga. Naime, pripomene Evetovićeve ne luče pisma sadržajno, jer u svakoj skupini ističe Antunovićevo domoljubnost:

„Dah plemenite duše i kucaj slavenskog srca... iskreno želi jedinstvo i zagovara ga...” (o prvoj skupini); rodoljubni sadržaj, „daje mudre savjete” (o pismima druge skupine); u trećoj skupini pisama Antunović je iskusan borac „za narodna prava” i poučava kako treba biti jak i ustrajan u borbi; u pismima zadnje skupine Antunović je rekao „sve, što mu je na srcu” dotičući se „pitanja iz svećeničkog, narodnog, političkog i javnog života” (46). Takva prosudba M. Evetovića o pojedinim skupinama nije puno pridonijela zaključku koji se nakon raščlambe nameće: Antunovićevo pisma su potvrda njegovih nazora i životnih načela, mirna rasprava o pitanjima koja su mučila njegove prijatelje, znance i suradnike, poglavito njega osobno.

Međutim, velika je šteta što M. Evetović nije objavio druga pisma, jer suvremenog čovjeka i znanstvenika zanima priopćenje Antunovićevo misli J. Dobrili, Iv. Mažuraniću, G. Martiću i drugim uglednicima onoga doba koji su radili oko napretka svoga naroda i „o kojima je mnogo lijepih djela zapisala naša slavna povjesnica” (47).

45) EV II/165–166; 168–171; 180–181.

46) EV II/182.

47) EV II/137.

U prikazima Antunovićeve rada obično se ističe njegovo djelo RAZPRAVA O PODUNAVSKIH BUNJEVCIMA I ŠOKCIMA, koje je objavio god. 1882. u Beču, šest godina prije svoje smrti. Neki misle da je to Antunovićevo najvažnije djelo (48). P. PEKIĆ piše: „Ta ljubavljiva pisana, ali bez sustavnog reda sastavljena rasprava je najvažnije djelo o Hrvatima u Vojvodini. Iz nje su mnogi crpili gradivo za pisanje o Bunjevcima i Šokcima” (49).

Ova Antunovićeve knjiga tiskana je u veličini 80; ima tri dijela, 22 poglavlja i 180 stranica (50).

Antunović je svojoj knjizi napisao *Predgovor* i spomenuo literaturu. Suvremeni znanstvenik neće tako bilježiti literaturu, ali u Antunovićevoj knjizi je putokaz kojega se držao pisac (51). U *Uvodu* svoje knjige Antunović spominje odluku *Matice srpske*, koja je raspisala nagradu za najbolji rad o Bunjevcima (52). Pisac ističe da svoju knjigu nije radio za spomenutu nagradu.

Antunovićeve RAZPRAVA ima tri dijela:

I. dio – Mučeništvo Slavenah, str. 22. – Slaveni već prvih stolietja kršćanstva dobrim dielom bijaše u njedra svete majke crkve uvedeni, 27 – Uzroci zbog kojih kršćanstvo umah iz prva nije se u Slavenih učvrstilo, i svoje dobrotvorne sile u njih razvilo, str. 29. – Gdje mogu korien svojeg poriekla tražiti Bunjevci i Šokci podunavski, str. 35. – Da li je opravdano reći: da Jugoslaveni nisu imali sposobnosti za osnivanje države, str. 37. – Udes Slavenah u obće, str. 45.

48) O BUNJEVCIMA. Pregled bunjevačke književnosti, str. 33.

49) PEKIĆ, Povijest Hrvata, str. 278.

50. KUJUNDŽIĆ, BIBL., str. 702. zabilježio je knjigu pod brojem 157. Kao u nizu slučajeva sastavljač bibliografije upućuje da primjerke posjeduje Bunjevačka knjižnica Ivana Kujundžića (broj, signatura?), GRADSKA BIBLIOTEKA SUBOTICA (broj, signatura?) i da ima fotografiju (knjige, stranice?). Međutim, takva uputa može zavarati, jer ima više knjižnica koje čuvaju spomenutu knjigu (Sveuč. knjižnica u Zagrebu, Biblioteka Matice srpske u N. Sadu, Franjevački samostan u Baču i dr.) Knjižnica Iv. Kujundžića je neuporabiva (koliko se uopće desetak godina nakon vlasnikove smrti može zvati knjižnicom).

51) Popis Antunovićeve literature objavio je I. KUJUNDŽIĆ u knjizi Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata. Matica Hrvatska, Zagreb, 1968., str. 14–17. (O manjkavosti spomenute Kujundžićeve knjige usporedi ANTE SEKULIĆ, NEDOREČENA ISTINA. Kritika, br. 6, str. 389–394.) – Dužnost je upozoriti da popis literature nije izvor, vrelo, pa tako nije ni Antunovićeve knjige, niti popis literature u njoj).

52) IV. ANTUNOVIĆ, Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcima i Šokcima..., str. 7. (U tekstu. RAZPRAVA).

II. dio – Srodnost Bunjevaca i Šokaca s Hrvatima i Srbima, po svemu jugu rasprostranjenimi, str. 50. – Različita mnjenja o imenu Bunjevac i Šokac, str. 56. – Bunjevci i Šokci u podunavlju i potisju starosjedioci, str. 74. – Uzroci pada Slavenah, str. 92. – Slaveni u doba dolazka Magjarah, i osnivanja države Ugarske, str. 96. – Muhačka bitka god. 1526, i njezine posljedice, str. 108. – Udes Slavenah podunavskih i potisanskih poslije bitke Muhačke, str. 112. – Nove naselbine Slavenah u Podunavje i potisje, str. 121. – Zasluge Slavena podunavskih i potisanskih po državu Ugarsku, i njihovo premučno stanje, sve do izgnanja Turčina iz Ugarske, str. 152. – Zasnivanje graničarstva (militarije), str. 159. – Neumrle zasluge i patnje stoljetne graničarah, str. 165.

III. dio – Srodnost sudbine Bunjevaca i Šokaca s onom Srbina ugarskog, str. 170. – Uzpirivanje ljubavi međusobne, bilo bi po svemu opravdano, str. 192. – Dosadanja nastojanja obijih stranah međusobno podronjavaju temelj bitisanja Slavenstva, str. 197. – Govorili vođe ovdje i ondje što im drago, al ostaje istinom: da po Magjara neima drugdje spasa, već u ozbiljnoj ravnopravnosti svih narodnosti ugarskih, a po nas jugoslavene jedino u miru i sjedinjenju vierskom, str. 219.

RAZPRAVA je bila veoma uzbudljiva knjiga o kojoj se raspravljalo u Dvojnoj Monarhiji. Pisca su često napadali (53), a ugarski predsjednik vlade *Koloman Tisza* tražio je od nadbiskupa *Magnalda* da Antunovića pozove na red, a zabranio je raspačavanje knjige. (54)

No RAZPRAVA je donijela ploda pa su knjigu priznali kao potreban priručnik za slijed tragom povijesti prekodunavskih Hrvata (55). Knjiga je pobudila pozornost učenog svijeta (56) čitali su je i služili su se njome pisci (57).

RAZPRAVA, međutim, nije bez propusta, nedostataka i pogrešaka. Trebalo bi proučiti i ispitati svaku stranicu, svaki propust i ispraviti pogrešku. Ne bi se učinilo krivo ni piscu niti bi bila oštećena povijest. Naime, Antunović je počeo pisati djelo kad je

53) NEVEN, god. XXXIII., 1920, str. 1 – BUNJEVAC. God. I, 1882. Sombor, Urednik IVAN BATORI (Prije promjene imena: BURNAČ). – EV II/103.

54) EV II/103. (prema podacima Dr. EDE MARGALIĆA).

55) NEVEN, god. XIV/1897, str. 73.

56) EV II/103.

57) Primjerice: STJEPAN BEATO BUKINAC (De activitate franciscanorum, Zagreb, 1940), PETAR PEKIĆ (Povijest Hrvata u Vojvodini), ANTE SEKULIĆ (Književnost bačkih Hrvata) i dr. – Srpski pisci ALEKSA IVIĆ (Iz prošlosti Bunjevaca), JOVAN ERDELJANOVIĆ (O poreklu Bunjevaca), M. KNEŽEVIĆ (Pregled bunjevačke književnosti), VASA STAJIĆ i dr. (Teško je imenovati sve pisce koji su spomenuli RAZPRAVU kao i enciklopedijske knjige mađarske i druge u kojima Antunovićevo djelo ima svoj spomen).

već bio pomalo iscrpljen i bilježi da se neće upuštati u pojedinačne rasprave, jer „o tom ne dolikuje razlagati umom i tielom oslabljelu čoviku” (58). Svrha je bila dokazati da su Bunjevci i Šokci „starosjedioci u ovim krajevima” (59); tom cilju je sve potčinjeno u Antunovićevoj knjizi. Značenje RAZPRAVE treba tražiti u općem preporoditeljskom radu Antunovićevu. „U nacionalnom preporodu bunjevačkih Hrvata Ivan Antunović je bio glavni pobornik pokreta koji je prozreo velikomađarsku strategiju asimiliranja slavenskog življa u Ugarskoj – potiskivanjem maternjeg jezika u školama, neutraliziranjem utjecaja vodećih ličnosti na širem prostoru...” (60).

Ushićen otkrićima u povijesti svoga zavičaja i sunarodnjaka, Antunović je zaboravio sustavnost u slijedu podataka, nemaran je u lučenju istine od poluistine, izvornosti od patvorine. Djetinjski zaboravljiv u prepričavanju događaja, Antunović je ostavio djelo kakvoga o Bunjencima i Šokcima preko Dunava nije bilo: opsežno, prepoznatljivo, krcato predajom i prepričavanjem, prožeto ljubavlju i željom da se doista glasno čuje istina o narodu koji se sagiba nad brazdama širokih bačkih ravnica. BLAŽ MODROŠIĆ je devet godina nakon smrti pisca RAZPRAVE pripomenuo: „Neumrli Antunović se nada, da će jednoć ustati bunjevački il šokački delija, odličnik umom i plemenitim rodoljubnim srcem, koji će nam najstrožijom kritikom obilodaniti naše starinstvo... (61) Međutim, mirno je o RAZPRAVI prosudio STJ. BEATO BUKINAC u svome radu o djelovanju franjevacu za hrvatskih seoba u XVI. i XVII. stoljeću (62). Bukinac spominje RAZPRAVU ističući da je pisana s velikom ljubavlju, ali bez prave znanstvene vrijednosti (63); međutim, u knjizi su neke bilješke dragocjene. *Stari Rodoljub*, kako je Antunović sebe nazivao, napisao je dakle djelo koje se unatoč manjkavosti ipak ne može zanemariti.

ANTUNOVIĆEVA BAŠTINA

Trebalo bi o Probuditelju prekodunavskih Hrvata spomenuti još mnoge podatke o njegovu radu (osnutak *Kalačke štedionice*, *Čitaonice*, *Dobrotvornog ženskog društva*,

58) RAZPRAVA, 106.

59) EV II/99.

60) KIKIĆ, Antologija, str. 9.

61) NEVEN, god. XIV/1897, str. 93.

62) BUKINAC BEATO. De activitate franciscanorum in migrationibus populi croatici saeculis XVI et XVII. Zagreb, 1940. (Bukinac, De activitate franciscanorum).

63) BUKINAC, De activitate franciscanorum: „Opus scriptum est cum magno amore, attamen valorem vere scientificum non habet; in eo tamen habentur variae notitiae praetiosissimi valoris“ (str. 18219). U tekstu slobodan prijevod.

Vodne zadruga i dr.) (64), o pomoći listovima NEVENU i SUBOTIČKOM GLASNIKU (65), o školovanju darovite bunjevačke djece (66).

Međutim, u raspravi o Antunovićevoj preporoditeljskoj i povijesnoj baštini nije bila svrha u zamahu obuhvatiti svu širinu i veličinu njegove djelatnosti nego upozoriti na potrebu dublje raščlambe rada predvoditelja svih preporodnih čina među prekodunavskim Hrvatima. Antunović je patio od boljetice onodobne: sveslavenstva; onodobnoga maglovitog južnoslavenstva, ali odlučno je želio pomoći svome zavičaju i narodu. Pisac molitvenika i nabožnih djela, Antunović je nevješto ali neposredno i iskreno pisao pripovijesti, poučne iskrice i pobudno štivo; napisao je i RAZPRAVU, pokretao listove. U radu se hvatao u kolo sa *Strossmayerom, J. Dobrilom* i ostalima primajući njihove savjete, upute, prihvaćajući nerijetko i nazore o pitanjima i događajima.

Predložen za člana *Akademije* u Zagrebu (67) nije dočekaio takvu čast našega naroda na panonskoj vjetrometini. Preporoditeljskim radom, širinom djelatnosti ostavio je baštinu koju je možda najprikladnije zabilježio: „... onaj, koji pošao bude mojim tragom (a takav da će se roditi, kojega će srce težiti k svom rodu, o tom neću da dvojim) neka zna kamo da se okreće, gdi da što traži”. (68)

64) EV II/25.

65) O NEVENU je već bilo spomena. – SUBOTIČKI GLASNIK počeo je izlaziti u srpnju 1873. Urednik KALOR MILODANOVIĆ. Izlazio je Glasnik samo šest godišta.

66) EV II/35.

67) SUBOTIČKA DANICA, 1914, str. 55–56. (Koliko je poznato prekodunavskih Hrvata nema u popisu članova Akademije u Zagrebu, niti Srpske akademije nauka u Beogradu. Jedino je ALBE VIĐAKOVIĆ bio dopisni član JAZU u Zagrebu).

68) RAZPRAVA. PREDGOVOR.

SUMMARY

Ivan Antunović was a great enlightening influence on the Croats living on the east bank of the Danube where he worked in the seventies of the last century. He was born June 19, 1815 in Kunbaja and died January 13, 1888 in Kalocsa. He came from an old landed family, went into the priesthood, and rose to be Great Praepositor for the Chapter of Kalocsa and Titular Bishop of Bosnia. After the Austrian–Hungarian Compromise (1867) and increased Hungarian pressure he edited the newspaper *Bunjevačko–šokačke novine* (1870) and later *Bunjevačko–šokačka vila* (1873).

Among his instructional and inspirational works are *Poučne iskrice* (1872), *Odmetnik* (1875), *Slavjan* (1875), *Bog s čovikom na zemlji* (1878), *Naputak* (1882), *Čovik s Bogom* (1884). They are an integral part of Antunović's mission as priest and teacher and *Čovik s Bogom* is a prayerbook of considerable size still in use among the people of those parts.

He wrote two short stories in Hungarian but he is much better known for his *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih* (1882) in which he gave to the best of his knowledge the history of the Croats living in that region. The work is a large one, but neither scholarly nor systematically presented.

In addition to many letters preserved, in the present work, the author underlines the importance of Ivan Antunović who, according to his extensiveness and significance, belonged to representatives of the Croatian Rebirth (Illyrian) Movement and was its leader among the Croatian population in the Trans–Danubian regions.